

GOUDEN SLEUTELS

Inventarisatie van succesfactoren bij burgerparticipatie in Maastricht

Auteur: Klaartje Peters

In opdracht van de gemeente Maastricht

Februari 2019

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Gouden sleutels in bestaande projecten en initiatieven	6
3. Tot slot.....	15
Bijlage 1 Lijst van gesprekspartners (week 2 en 3, 2019)	17
Bijlage 2 Leden begeleidingsgroep	18
Bijlage 3 Relevante publicaties over burgerparticipatie	19

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Maastricht. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het rapport berust bij de auteur.

1. Inleiding

In Maastricht wordt, net als in andere gemeenten in ons land, door allerlei mensen en partijen gezocht naar nieuwe manieren om als gemeentelijke overheid en gemeenschap met elkaar om te gaan. De tijd dat de overheid wist wat goed was voor de mensen, en vandaaruit de zaken regelde voor de mensen, die tijd is definitief voorbij. Zo kan het anno 2019 niet meer. Dat weten we allemaal.

Maar hoe moet het dan wel? Dat is nog niet zo gemakkelijk. Overal wordt gewerkt, geworsteld en geëxperimenteerd. Voor politici en bestuurders wringt de wens tot participatie en zelfsturing soms met de manier waarop het politieke systeem werkt, met gekozen volksvertegenwoordigers die de belangrijke beslissingen nemen en het bestuur willen kunnen controleren. Voor ambtenaren is het uit handen geven van het initiatief, de sturing en de regie soms moeilijk. En inwoners moeten eraan wennen om zelf in beweging te komen en samen met anderen de verantwoordelijkheid te nemen. Dat alles loopt nog bepaald niet naar tevredenheid van eenieder, zeker daar waar de verschillende partijen elkaar nodig hebben om verder te komen.

Voor enkele actieve buurtnetwerkvoorzitters in Maastricht waren de ervaringen op buurtniveau aanleiding om in de zomer van 2018 het nieuw aangetreden gemeentebestuur op te zoeken. In het proces van transformatie dat de Maastrichtse buurtnetwerken momenteel doorlopen hadden zij een enquête onder betrokkenen uitgezet, waaruit enkele positieve maar ook meer zorgelijke conclusies konden worden getrokken. De grootste uitdaging blijkt te zijn dat de vrijwilligers in de buurtnetwerken onvoldoende actieve inwoners vinden om met elkaar en met de gemeente en buurtprofessionals aan vitale buurten te werken. Van de kant van de gemeente ervaren zij daarbij onvoldoende medewerking; van college en raad ervaren zij weinig waardering en dialoog.

De buurtnetwerkvoorzitters kwamen op een goed moment. De nieuwe coalitie had haar voornemens geformuleerd in het Hoofdlijnenakkoord: "Blijvend investeren in en innoveren op het gebied van burger- en overheidsparticipatie, zowel binnen bestaande vitale structuren, verenigingen en platforms, als vanuit kansrijke nieuwe concepten. Niet alleen om meningen te horen, maar ook deskundigheid en ervaringen te gebruiken bij het vormgeven van beleid". In de nieuwe wethouder verantwoordelijk voor sociale innovatie, burgerparticipatie en activering buurten vonden zij een bondgenoot met wie ze in gezamenlijkheid willen zoeken naar nieuwe en effectieve manieren om burger- en overheidsparticipatie te vergroten. En ook de Maastrichtse gemeenteraad is bezig om de relatie met inwoners te intensiveren. Enkele jaren geleden is in de nieuwe werkwijze van de raad al op diverse manieren ruimte voor overleg met en input vanuit inwoners en de stad ingebouwd.

Bovengenoemde partijen hebben de handen ineengeslagen en in november 2018 afgesproken om op korte termijn concrete (vervolg)stappen te gaan zetten. Een eerste stap is het voor u liggende rapport, waarin verslag wordt gedaan van een beknopte inventarisatie van succesvolle voorbeelden van burgerbetrokkenheid in Maastricht. Want ondanks het feit dat er nog veel moet gebeuren, is er in de afgelopen jaren natuurlijk wel een en ander gedaan en geprobeerd. Het is verstandig om daarvan kennis te nemen alvorens vervolgstappen te zetten op het pad van de burgerparticipatie. Dit onderzoek moet een basis bieden om verder te werken aan een stad met meer actieve bewoners die betrokken willen zijn bij hun buurt en hun leefomgeving.

Doel- en vraagstelling van het onderzoek

Hoofddoel van het onderzoek is om zicht te bieden op bestaande (potentieel) effectieve, innovatieve

en creatieve aanpakken om inwoners te betrekken in Maastricht. Concreet betekent dit dat een beknopte inventarisatie is gemaakt van bestaande participatiekanalen tussen inwoners en gemeente, en ook tussen inwoners en vrijwilligersorganisaties, verenigingen en professionele organisaties in Maastricht, met speciale aandacht voor de (potentieel) succesvolle initiatieven of aanpakken. Anders gezegd: een inventarisatie van projecten en initiatieven van zowel de gemeente als van vrijwilligersorganisaties, verenigingen, professionele organisaties en buurtnetwerken om inwoners te laten meedoen, meepraten en meebeslissen, met als doel het vinden van goede voorbeelden die inspiratie kunnen bieden.

Het voorgaande heeft geleid tot de volgende dubbele onderzoeksvraag:

- Welke innovatieve, creatieve en (potentieel) effectieve manieren zijn er in Maastricht in de afgelopen jaren ingezet door gemeente, vrijwilligersorganisaties, professionele organisaties en burgerinitiatieven om inwoners meer en structureler te betrekken bij hun stad, bij het bestuur, bij verenigingen, bij de wijk?
- Is het mogelijk om daarbinnen 'gouden sleutels' te identificeren?

Wat is een 'gouden sleutel'? Een 'gouden sleutel' is niet hetzelfde als een goed resultaat. Een project kan succesvol zijn geweest, bijvoorbeeld in termen van de opbrengst, en toch geen gouden sleutel opleveren. Een gouden sleutel is, kort gezegd, een goed werkende aanpak of een succesfactor in het betrekken van inwoners, die mogelijk ook elders kan worden gebruikt.

Bij deze doel- en vraagstelling moeten drie kanttekeningen worden gemaakt.

Een eerste belangrijke kanttekening is dat voor het bepalen van wat succesvol is (geweest), uitgegaan is van de ervaringen van een beperkte groep gesprekspartners. Die gesprekspartners zijn omwille van de efficiency veelal gevonden bij de gemeente. Met de betrokken inwoners en eventuele andere (maatschappelijke) partijen is niet gesproken, daarvoor ontbraken simpelweg de tijd en de middelen. Die inwoners en andere partijen kijken misschien anders naar de beschreven initiatieven dan de gemeente dat doet. Dat is een serieuze beperking in een zoektocht naar goede voorbeelden van burgerbetrokkenheid.

Een tweede kanttekening is dat het niet mogelijk was om alle bestaande burgerinitiatieven 'van onderop' in de inventarisatie te betrekken. Inwoners ondernemen zelf in de stad en in buurten ontelbare grotere en kleinere projecten en initiatieven om de stad en de onderlinge relaties beter te maken. In de voorfase zijn diverse van dergelijke initiatieven in Maastricht aangedragen; het was echter ondoenlijk om deze systematisch in deze beknopte inventarisatie te betrekken.

Ten derde wil ik opmerken dat dit rapport in zekere zin als 'work in progress' moet worden beschouwd. We weten niet of de belangrijkste gouden sleutels zijn gevonden. Sterker nog: de kans is reëel dat er nog wel een aantal is gemist. Hopelijk leidt de publicatie en verspreiding van dit rapport tot aanvullingen in dat opzicht; dat zou een mooie opbrengst zijn.

Burgerparticipatie: waarover hebben we het precies?

Al vele tientallen jaren wordt er in Nederland geschreven en gepraat over het vergroten van burgerparticipatie. Hierin is een duidelijke ontwikkeling te zien.

In de loop van de jaren '60 en de jaren '70 komt met de toenemende mondigheid en individualisering in de samenleving de behoefte aan zeggenschap van burgers op, wat wordt vertaald in inspraakmogelijkheden op bestaande overheidsvoorstellen en -nota's. In de jaren '80 en '90 wordt de toenemende behoefte aan zeggenschap en betrokkenheid vooral vertaald in het experimenteren met interactieve beleidsvorming of planvorming: burgers worden door de overheid uitgenodigd om

samen beleid en plannen te ontwikkelen. In het begin van de 21^e eeuw zien we het initiatief verschuiven en wordt er wat meer ruimte gemaakt voor het 'burgerinitiatief'. Veel gemeenten reageren daarop door het opstellen van een verordening die het mogelijk maakt dat burgers initiatiefvoorstellen bij de raad aandragen, die dan op de raadsagenda moeten komen. In die tijd begint bij beleidsmakers en onderzoekers door te dringen dat sommige burgers zelf aan de slag willen en ook zijn gegaan, en daar medewerking van de overheid bij nodig hebben. Deze tot 'doe-democratie' omgedoopte initiatieven komen van burgers en vinden veelal plaats in buurten en wijken, kleinschalig. De naam 'overheidsparticipatie' wordt vaak gebruikt om aan te geven dat het niet burgers zijn die participeren in overheids-business (dat is pure burgerparticipatie), maar dat de overheid participeert in initiatieven van burgers. Sommige mensen zien deze trend samengaan met de grotere trend van de terugtrekkende overheid, de versoering van de verzorgingsstaat en de bijbehorende nadruk op de eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid van de burger, wat alles tezamen ook wel de 'participatiesamenleving' - denk aan de Troonrede van 2013 die zoveel stof deed opwaaien - is gedoopt.

Bovenstaande ontwikkeling wordt ook wel in termen van generaties verwoord:

1. De eerste generatie burgerparticipatie is inspraak: de overheid ontwikkelt plannen en vraagt de burger wat die ervan vindt.
2. De tweede generatie burgerparticipatie is interactieve beleidsvorming, ofwel de overheid die de burger betreft bij de beleids- of planvorming.
3. De derde generatie burgerparticipatie (ook wel overheidsparticipatie genoemd) gaat een stap verder: het is de burger die het initiatief neemt, en de overheid die daar een rol in krijgt of neemt.

In dit rapport ligt de nadruk vooral op de 2^e generatie participatie. Klassieke inspraak op bestemmingsplannen (typisch 1^e generatie) is bijvoorbeeld niet aan de orde gekomen. Voor wat betreft de 3^e generatie burgerparticipatie geldt dat de wijze van materiaalverzameling van dit onderzoek - vooral werkend met de blik van de gemeente - betekent dat ik van alles over het hoofd kan hebben gezien. Die constatering sluit aan bij de eerder gemaakte kanttekeningen bij het doel van het onderzoek.

Aanpak van het onderzoek

In samenspraak met de begeleidende werkgroep is een lijst met gesprekspartners en bijbehorende Maastrichtse initiatieven en projecten opgesteld. Criterium voor de selectie van deze mensen was vooral kennis van concrete initiatieven en projecten waarvan vooraf kan worden verwacht dat ze mogelijk 'gouden sleutels' opleveren. Tijdens de korte looptijd van het onderzoek zijn daar nog enkele andere projecten en initiatieven aan toegevoegd. In bijlage 1 vindt u een overzicht. Met elk van deze gesprekspartners is een kort gesprek gevoerd, gericht op het identificeren van de succeselementen van het betreffende project of initiatief. Daarnaast is voor zover mogelijk gebruik gemaakt van schriftelijke documentatie (projectplan, tussenrapportages, evaluatie) over de betreffende projecten.

2. Gouden sleutels in bestaande projecten en initiatieven

In Maastricht hebben de afgelopen jaren diverse initiatieven en projecten met burgerbetrokkenheid plaatsgevonden. Het betreft gemeentelijke projecten, maar ook initiatieven van verenigingen en professionele organisaties. Het onderzoek is erop gericht geweest projecten en initiatieven te identificeren die vanuit het perspectief van burgerbetrokkenheid succesvol zijn geweest, of die anderszins inspiratie of bruikbare lessen hebben opgeleverd. De selectie is zonder twijfel niet compleet: in overleg met de begeleidende werkgroep zijn potentieel relevante gesprekspartners benaderd, en vandaaruit is enigszins ad-hoc verder gezocht.

Hieronder worden de geïdentificeerde projecten heel kort getypeerd, en wordt ingezoomd op de succesfactoren. Voor alle duidelijkheid: het betreft dus geen volledige evaluatie van deze projecten met alle positieve en negatieve effecten. Integendeel: heel bewust wordt enkel ingezoomd op de positieve en bruikbare elementen.

Mijn Groen Maastricht

In 2015 is de gemeente begonnen met het pilotproject 'Mijn Groen Maastricht'. Het project kwam voort uit de noodzaak om het openbare groen (plantsoenen) in de stad om te vormen en te vervangen, vanwege het (politiek afgesproken) lage beheerniveau. De wijkgerichte aanpak van het omvormen en vervangen werd aangevuld met de mogelijkheid van zelfbeheer, waarbij bewoners (en bedrijven) zelf in actie konden komen als ze méér wilden dan de voorgestelde sobere beplanting en onderhoud van het groen in hun buurt. Daarvoor worden afspraken tussen inwoners en de gemeente vastgelegd in zogenaamde zelfbeheerovereenkomsten. Kern van die afspraken is dat de inwoners het initiatief krijgen en de gemeente hen faciliteert bij het zelfbeheer. Inmiddels is besloten om het zelfbeheer-project voort te zetten en in te bedden in de gemeentelijke organisatie.

In de eerste twee jaar¹ zijn meer dan 100 zelfbeheerovereenkomsten gesloten, voor circa 12.000 vierkante meter groen. Dat is 2,4% van het totale plantsoenareaal in Maastricht. Of dat veel is, of weinig, dat is een kwestie van perspectief. Op meer dan 100 plekken in de stad zijn inwoners op eigen initiatief zelf met het groen aan de slag gegaan, en dat op redelijk structurele basis, met als resultaat een groenvoorziening van een hoger kwaliteitsniveau, en inwoners die tevreden zijn dat ze zelf, en vaak samen met anderen, wat kunnen doen aan hun leefomgeving. Dat is winst.

Voor dit onderzoek is de urgentie bij de start relevant, want die bood ruimte voor experimenteren. Daarbij komt dat veel inwoners graag concreet iets doen aan de groenvoorziening in hun eigen buurt. Verder is het leerproces binnen de gemeente van belang. Begonnen als een experiment om te bezuinigen bleek het zelfbeheer niet tot een substantiële kostenbesparing te leiden. Dat kwam omdat de gemeentelijke organisatie haar werkwijze heeft moeten aanpassen: de van oudsher beheersmatige, goed planbare gemeentelijke taak van het groenonderhoud veranderde van karakter, want het 'faciliteren' van de inwoners en hun aanvragen bleek extra menskracht en een andere aanpak (een 'loket') te vergen. Werkendeweg heeft een van oudsher 'blauw' organisatieonderdeel zich aangepast en naar de inwoners toe gedraaid. Hoe dat precies is verlopen, en of het (nog) beter kan, zijn geen vragen waarop hier kan worden ingegaan. Maar dat de beleving

¹ Per oktober 2016.

en ervaring van medewerkers ertoe leidt dat een dergelijk proces van (structurele) verandering van organisatie en werkwijze min of meer ‘vanzelf’ op gang komt, vormt een belangrijke leerervaring.

Adviesraden en -commissies

De gemeente Maastricht kent vier adviesorganen die het gemeentebestuur vanuit een specifieke doelgroep van de inwoners advies geven over het beleid op verschillende domeinen: de Integrale Adviescommissie Sociaal domein, de Adviescommissie Seniorenbeleid, de Commissie Integratie en Mondialisering en JONGR, de Jongerenraad.²

De adviesorganen geven de gemeente gevraagd en ongevraagd advies over het beleid. Dat is een specifieke vorm van burgerparticipatie. De gemeente kan haar voordeel met de adviezen doen: het biedt haar een mogelijkheid om met leden van de doelgroep te ‘sparren’, en ook ongevraagd aanbevelingen te krijgen. Lastiger ligt het met sommige andere doelstellingen van burgerparticipatie. De leden vertegenwoordigen weliswaar in bepaald opzicht een specifiek deel van de inwoners van Maastricht, maar zij kunnen niet voor breed draagvlak voor het beleid zorgen en/of die doelgroep als geheel aan de gemeente verbinden. Zo kan de Jongerenraad niet zomaar alle Maastrichtse jongeren raadplegen, of bij de vorming of uitvoering van beleid betrekken; dat ligt simpelweg niet in haar macht. Belangrijk bij dit burgerparticipatiekanaal is dus verwachtingenmanagement: wat kan je als gemeentebestuur aan de raden en commissies hebben, en wat kun je er wel en niet van verwachten? Andersom geldt dat overigens ook: mensen uit de betreffende doelgroepen die verwachten dat zij zonder meer invloed op het beleid krijgen, zullen mogelijk teleurgesteld worden: adviseren is immers niet hetzelfde als je zin krijgen.

Burgertoppen Maastricht

In 2014 en 2015 heeft een team van de Universiteit Maastricht onder leiding van hoogleraar Klasien Horstman tweemaal een Burgertop georganiseerd. Een Burgertop is een grootschalige bijeenkomst met inwoners.³ In 2014 vond de Burgertop Gezondheid en Zorg plaats, voor de hele stad. Een jaar later organiseerde hetzelfde team de Burgertop Noord-West, specifiek bedoeld voor dit stadsdeel. Voor beide bijeenkomsten waren door middel van loting 9500 inwoners uitgenodigd; dat leidde uiteindelijk tot resp. 200 en 100 deelnemers. De Burgertoppen hebben wel tot enkele concrete vervolgstappen en -initiatieven geleid – zo zijn er diverse kleinschalige, laagdrempelige publieke ontmoetingsruimtes (‘zorgkroegen’ of huiskamers) uit voortgekomen -, maar in het vervolgtraject bleek sprake van een zekere mismatch in verwachtingen: inwoners keken naar de gemeente voor een vervolg, en de gemeente naar de inwoners, kort gezegd.

De burgertoppen hebben laten zien dat het mogelijk is om meer diversiteit te creëren in het gezelschap inwoners dat je wilt betrekken bij de publieke zaak in brede zin. Loting is geen wondermiddel, zegt initiatiefnemer Klasien Horstman, maar het werkt wel. Persoonlijk worden

² Daarnaast zijn er nog twee andere adviescommissies, namelijk voor Beeldende kunsten en vormgeving, en voor het welstands- en monumentenbeleid.

³ Het idee komt voort uit het gedachtengoed van David van Reybrouck. Hij schreef in 2013 het essay ‘Tegen verkiezingen’, en analyseert daarin ‘waarom iedereen van democratie houdt, maar niemand erin gelooft’. Zijn idee van loting in plaats van verkiezingen is in de praktijk in Nederland toegepast in het concept van de G1000, waar een Burgertop deel van uitmaakt.

uitgenodigd blijkt voor veel mensen een belangrijke reden om te komen en zich te willen inzetten. Samen met een persoonlijk welkom en een goede facilitering op de dag zelf geeft dat mensen het gevoel dat hun bijdrage op prijs wordt gesteld. Dit kost wel een grote inspanning van de organisatie, iets dat bij toekomstige initiatieven goed moet worden afgewogen. Ook voor de deelnemers is het een aanzienlijke inspanning. Dat brengt ons bij een tweede belangrijke les, namelijk de noodzaak van een concreet onderwerp of thema dat mensen direct raakt en aanspreekt. Gezondheid en zorg was in 2014 een onderwerp dat veel Maastrichtenaren bezighield, en daarvoor kwamen ze graag een hele dag meedoen.

Burgerpanel transitie sociaal domein

In 2015 is, op initiatief van de Maastrichtse gemeenteraad, een tijdelijke regeling voor een burgerpanel transitie sociaal domein vastgesteld. Doel van het burgerpanel was om in het sociaal domein op systeemniveau te leren van (fouten in) praktijkcasussen, aangedragen door inwoners, vanuit de leefwereld. Het panel heeft weinig concrete resultaten opgeleverd: er werden maar weinig casussen aangedragen, en er zijn uiteindelijk twee adviezen uitgebracht, die niet hebben geleid tot aanpassing beleid. Het panel is geëvalueerd, tussentijds en na drie jaar,⁴ en toen beëindigd. Voor dit onderzoek is vooral relevant dat de ervaringen laten zien dat het goed mogelijk is om inwoners bereid te vinden zich in te spannen voor het panel, en (ondanks het gebrek aan aangedragen casussen) te willen blijven meewerken aan het doel van het leren en verbeteren in het verkeer tussen gemeente en inwoners.

Thuis in Maastricht

Thuis in Maastricht is een online platform voor ontmoeting en communicatie tussen inwoners, buurtprofessionals en de gemeente, op initiatief van de gemeente Maastricht. Je vindt er nieuws over Maastricht, de buurten en de inwoners. Elk van de 43 buurten heeft er een eigen pagina.

Het platform is gestart in 2015 en is nog in ontwikkeling. Het moet het leidende online platform worden voor inwoners, waar kennis en nieuws over stad en buurt worden uitgewisseld, ideeën worden gewisseld en initiatieven worden gestart. Zover is het nu nog niet, kan worden vastgesteld. De gemeente overweegt daarnaast een fysieke component van het platform, met ontmoetingsbijeenkomsten in de buurten tussen inwoners en alle organisaties en buurtprofessionals.

Maastricht-LAB

Het Maastricht-LAB is een initiatief van de gemeente, en functioneert al sinds 2012 als aanjager voor nieuwe stadsontwikkeling in Maastricht, met name door middel van experimenten (projecten) en netwerkvorming. Het experiment had de tijd mee, want door de financiële crisis was de stadsontwikkeling grotendeels stilgevallen en was er ruimte voor nieuwe initiatieven. In de eerste jaren was Maastricht-LAB zelf initiatiefnemer voor een achttal projecten, met bekende voorbeelden als de ontwikkeling van het Frontenpark en de Brandweerkazerne. In de 2^e fase van Maastricht-LAB is voor een andere aanpak gekozen en is juist gewerkt op initiatief van buiten; in het jargon meer overheidsparticipatie dan burgerparticipatie dus. Een interessant project uit deze fase is de

⁴ Raadsinformatiebrief 'Eindevaluatie en eindadvies 'burgerpanel transitie sociaal domein', dd 2-10-2018, met bijbehorende 'Eindevaluatie Burgerpanel Transitie Sociaal Domein gemeente Maastricht' door BMC.

Stadsnatuurvisie Maastricht, die op initiatief van een inwoner tot stand is gekomen (zie hieronder voor meer hierover). In de huidige 3^e fase werkt Maastricht-LAB met een combinatie van beide benaderingen, op basis van een strategische agenda. Veel initiatiefnemers die zich bij het Maastricht-LAB melden zijn 'ruimtevragers': mensen die een leegstand pand willen herbestemmen, een broedplaats willen oprichten of op zoek zijn naar een inspirerende, flexibele ruimte voor hun bedrijf of activiteit. Als Maastricht-LAB denkt dat ze kan ondersteunen, kunnen medewerkers adviseren, verbinden en bemiddelen, regelmatig ook in de gemeentelijke organisatie.

Maastricht-LAB is in diverse opzichten succesvol geweest. Ten behoeve van dit onderzoek is vooral de werkwijze als organisatie 'met één been in en één been uit' de gemeentelijke organisatie relevant. Die blijkt bijzonder productief en efficiënt. De medewerkers fungeren als 'grenswerker', 'ambassadeur' en bemiddelaar voor de initiatiefnemers in de ambtelijke organisatie. Kanttekening hierbij is dat de initiatiefnemers meestal relatief zelfredzaam zijn, het gaat hier niet om kwetsbare inwoners. Desondanks blijkt de bemiddelende rol nodig, om deuren te openen, ervoor te zorgen dat de gemeente integraal naar initiatieven kijkt en om potentiële weerstanden te overwinnen. De gedachte komt op: had elke initiatiefnemer in Maastricht maar een dergelijke ambassadeur in de gemeentelijke organisatie. Het beeld rijst op van een succesvolle maar enigszins geïsoleerde aanpak, die zijn weg nog enigszins moet vinden naar de rest van de gemeentelijke organisatie; daar wordt overigens wel aan gewerkt, onder meer met zogenaamde procescoördinatoren zelfsturing.

Stadsnatuurvisie Maastricht

In 2016 hebben zo'n vijftig inwoners samen met IVN-Maastricht, de Universiteit Maastricht (ICIS) en de gemeente (Maastricht-LAB) gewerkt aan een visie op stadsnatuur, een in hun ogen onderbelicht thema. Gewerkt is met een lezingencyclus, in themagroepen met een overkoepelende Stadsnatuurtafel, en met diverse creatieve sessies. Het product, de Stadsnatuurvisie Maastricht⁵, heeft tot doel om publieke, private en particuliere partijen te laten samenwerken aan een krachtiger stadsnatuur.

In het kader van dit onderzoek is van belang dat het een mooi voorbeeld is van een burgerinitiatief en de eigen kracht van inwoners, dat met beperkte (financiële) steun van de gemeente tot een kwalitatief goed en algemeen gewaardeerd product heeft geleid. Relevant is ook om op te tekenen dat het vervolgens voor de gemeente enige hoofdbreken kost om het visiedocument in de gemeentelijke processen en planvorming 'in te passen', toch één van de doelstellingen van de visie.

Humanitas en haar vrijwilligersbeleid

De vereniging Humanitas is een landelijke vrijwilligersorganisatie. De afdeling Maastricht-Heuvelland is één van de ruim 80 afdelingen in Nederland. Doel van de vereniging is om mensen tijdelijk te ondersteunen, zodat ze op eigen kracht weer verder kunnen.

Humanitas is in dit onderzoek in zekere zin een vreemde eend in de bijt. Reden om er aandacht aan te besteden is dat de vereniging logischerwijs veel ervaring heeft in het betrekken van inwoners bij haar werk als vrijwilligers. Een belangrijke uitdaging voor de vereniging is het vinden en behouden van goede vrijwilligers. Maastricht-Heuvelland heeft geen structurele problemen met het vinden van voldoende vrijwilligers. Wel moet Humanitas voortdurend werken aan zichtbaarheid van haar werk,

⁵ Zie: <https://www.ivn.nl/afdeling/maastricht/stadsnatuurvisie-maastricht>

ook via nieuwe kanalen, want er is veel onbekendheid en er bestaan misverstanden over wat vrijwilligerswerk inhoudt. Dat het in de praktijk vooral oudere vrijwilligers zijn, beschouwt Humanitas als een gegeven.

Een voor dit onderzoek belangrijke les zit in het stevige vrijwilligersbeleid dat de afdeling Maastricht-Heuvelland een aantal jaren geleden op poten heeft gezet, en dat zijn vruchten afwerpt. Zowel in de werving en de startperiode, als qua scholing in de daaropvolgende jaren worden eisen aan de vrijwilligers gesteld. Dat is nodig, omdat effectieve ondersteuning en het succesvol runnen van een organisatie met een aanzienlijk jaarbudget niet gebaat is bij teveel vrijblijvendheid. Voor de werving van goede bestuursleden, ook een voorwaarde om een groeiende organisatie goed te laten lopen, is een wat andere, veelal op het netwerk gerichte aanpak nodig. Serieus investeren in de vrijwilligers en hun deskundigheid en commitment blijkt een belangrijke succesfactor.

De gemeenteraad en burgerparticipatie

De Maastrichtse gemeenteraad heeft in de vorige raadsperiode een aantal stappen gezet om de communicatie met inwoners en andere partijen uit de stad te versterken en hen meer bij het werk van de raad te betrekken.

Sinds 1 januari 2015 werkt de gemeenteraad Maastricht volgens een nieuwe werkwijze, die het traditionele commissiestelsel vervangt. Om de veertien dagen is er een Raadsavond, die bestaat uit drie bijeenkomsten: een stadsronde, een raadsronde en een raadsvergadering. De nieuwe werkwijze zou onder meer ertoe moeten leiden dat het voor inwoners, instellingen en bedrijven makkelijker is om de gemeenteraad te benaderen. Die doelstelling is, net als de andere doelstellingen, in grote lijnen gehaald, zo stelde raad in 2016 vast. Wel moest er nog wat geschaafd worden hier en daar, onder meer aan verduidelijking van de rol van bezoekers, en ook van die van raadsleden tijdens de stadsrondes. Die zijn bedoeld voor informatie-uitwisseling: van bezoekers naar raadsleden, maar ook andersom kunnen bezoekers vragen stellen aan raadsleden. Een andere kanttekening is dat vastgesteld kan worden dat de diversiteit van de bezoekers aan stadsrondes niet groot is: het zijn toch vooral veel oudere, autochtone, mannelijke bezoekers.

Een tweede verandering is de aanpassing van het Reglement van Orde van de gemeenteraad in 2017, waarbij onder de overkoepelende term 'burgerinitiatief' drie verschillende instrumenten zijn verwoord. Het voormalige instrument van het burgerinitiatief heet nu, in licht aangepaste vorm, een burgervoorstel. Het burgervoorstel moet aan een aantal criteria voldoen, om geagendeerd te kunnen worden. Daarnaast zijn er twee alternatieve instrumenten toegevoegd. Het burgerplatform (artikel 53) maakt het mogelijk dat inwoners zich voorafgaand aan een raadsavond presenteren aan een tafel met presentatiemateriaal. En inwoners kunnen voortaan ook een stadsronde aanvragen (artikel 54); het presidium beslist of deze daadwerkelijk wordt geagendeerd.

Een derde initiatief van de gemeenteraad is het Maastrichts Uitdagingsrecht, de Maastrichtse variant van het bekende 'Right to challenge'. Dit houdt in dat inwoners het recht hebben om een voorstel te doen om de uitvoering van gemeentelijke taken over te nemen, tegen dezelfde prijs-kwaliteit verhouding. Het college heeft op verzoek van de raad in 2015 een voorstel uitgewerkt en aan de raad voorgelegd. Het instrument is ingevoerd in 2016, met een experimenteerperiode van 2 jaar, maar is tot op heden niet gebruikt om dergelijke voorstellen in te dienen.

Daarnaast heeft de raad in 2017 (op initiatief van de GroenLinks-fractie) het college gevraagd de mogelijkheid van het instrument Burgerbegroting uit te werken. Inmiddels is in het Coalitieakkoord

van juni 2018 neergelegd dat er in enkele buurten gaat worden geëxperimenteerd met dit instrument, en is er in de begroting voor 2019 geld voor vrijgemaakt. In januari 2019 bracht de raad een werkbezoek aan Antwerpen, waar goede ervaringen met dit instrument zijn opgedaan.

Een ander initiatief, dat niet met het traject burgerbegroting moet worden verward, is de 'Burgerbegroting jongeren'. In september 2017 heeft debatcentrum Sphinx onder die titel een bijeenkomst georganiseerd, waar groepen jongeren ideeën voor de stad presenteerden, en voorzien werden van feedback door aanwezigen, waaronder de burgemeester en twee raadsleden. Deze ideeën zijn later, begin 2018, ook in een stadsronde aan de raad gepresenteerd. Er is, voor zover in het kader van dit onderzoek kan worden vastgesteld, geen vervolg uit voortgekomen.

Een laatste relevant initiatief van de gemeenteraad is de eind 2018 ingestelde raadswerkgroep Democratische vernieuwing. Hiervan zijn nog geen resultaten.

Stad en Spoor

Stad en Spoor Maastricht is een brede verkenning van de stationsomgeving, uitgevoerd door de gemeente Maastricht in samenwerking met NS, ProRail, Maastricht Bereikbaar, de provincie en Projectbureau A2 Maastricht. Het project heeft in de zomer van 2018 geleid tot de ontwerp-ambitienota 'Over het Spoor'. Deze nota is tot stand gekomen met betrokkenheid van allerlei doelgroepen in en om de stad: in het najaar van 2017 zijn met behulp van een professioneel bureau diverse originele activiteiten en bijeenkomsten georganiseerd, zoals een enquête op het station, lezingen en wandelingen. Het resultaat was een goede opkomst en veel bruikbare input voor de toekomstverkenning. De bespreking ervan in de raad tot nu toe richtte zich op een relatief klein onderdeel van de ambitienota, en de stadsronde trok vooral diegenen die (op onderdelen) ontevreden waren over de nota. Besluitvorming moet nog plaatsvinden.

Het project en de goede opkomst in de cocreatie-fase laten zien dat inwoners graag meedenken en -praten als het betrekking heeft op hun (directe) leefomgeving. Ook de originele manieren waarop dat is gedaan, in combinatie met een professionele aanpak en begeleiding en een serieus commitment van de gemeente (ook in budgettaire zin), zijn succeselementen geweest in het uitgezette traject en het eindresultaat.

Buurtnetwerken en buurtprofessionals

Burgerparticipatie krijgt in de praktijk vaak vorm in de buurten. De 44 Maastrichtse buurten kennen een grote verscheidenheid, ook in de zin van inwonersactiviteiten en -betrokkenheid.

Sinds begin 2016 werken er in de stad zo'n dertig burgerinitiatieven aan de ambitie om een buurtnetwerk te worden; een flink aantal van hen was eerder buurtplatform. Een buurtnetwerk heeft als doel een vitale gemeenschap te creëren, waarin bewoners gezamenlijk eigenaarschap nemen voor hun buurt ("zelfsturing"). De ontwikkeling naar goed functionerende buurtnetwerken blijkt niet gemakkelijk. Belangrijkste uitdaging is het vinden van actieve buurtbewoners, daar hebben de meeste buurtnetwerken problemen mee. Welzijnsorganisatie Trajekt is ook in de buurten aanwezig met haar buurtprofessionals. Het welzijnswerk-nieuwe stijl betekent dat de buurt- en opbouwwerkers actieve inwoners ondersteunen en faciliteren, en in die rol werken de Trajekt-medewerkers samen met de buurtnetwerken aan het activeren van buurten en inwoners.

Gouden sleutels die overal werken zijn niet zomaar te benoemen. Gesprekspartners geven aan dat enkel afwachten in de meeste Maastrichtse buurten niet tot veel buurtinitiatieven leidt. Enig duwen en trekken – ‘geleide participatie’ in het jargon – is nodig, en ook dan lang niet altijd voldoende om mensen in beweging te krijgen. In enkele buurten is er enig succes bereikt met de focus op de directe leefomgeving: inwoners werken samen c.q. in plaats van de gemeente aan de groenvoorziening. Maar het middel werkt zeker niet overal. De houding van de gemeente en vooral van haar individuele vertegenwoordigers is een cruciale factor volgens de gesprekspartners: als er dan initiatieven komen, dan kunnen medewerkers die op buurtniveau en/of in binnen de gemeentelijke organisatie bereid zijn en in staat zijn om dingen binnenshuis voor elkaar te krijgen, het verschil maken.

Dialogprocessen

In 2014 heeft de gemeente geëxperimenteerd met een nieuwe manier om het nieuwe beleid voor subsidiëring van vrijwilligersorganisaties samen met alle relevante stakeholders in te vullen: het Dialoogproces vrijwilligerssubsidies. Op basis van drie⁶ dialoogbijeekkomsten, georganiseerd met ondersteuning van een extern bureau, is het beleid geformuleerd. Hoewel er ook dingen misgingen is het proces in meerdere opzichten succesvol geweest. Voor dit onderzoek is relevant dat er een hoge opkomst van stakeholders was, die divers qua samenstelling was. Gecombineerd met een intensieve werkwijze in groepjes heeft dat tot netwerkvorming geleid bovendien. In 2015 heeft het Dialoogproces integraal accommodatiebeleid/gemeenschapsvoorzieningen plaatsgevonden, de tweede in rij. Dit keer betrof het de gemeenschapshuizen. Dit proces is minder succesvol verlopen.

Uit de beide dialoogprocessen kunnen enkele lessen worden getrokken. Allereerst is dat dat het moet gaan om een concreet issue en een concrete, urgente vraag: de urgentie van nieuw te ontwikkelen beleid voor de vrijwilligerssubsidies was een belangrijke succesfactor. Een andere les is dat het noodzakelijk is om als gemeente actief en bewust alle betrokkenen uit te nodigen, ook de niet-georganiseerde inwoners, want alleen dan kan de noodzakelijke diversiteit worden verkregen. Dat dit een persoonlijke uitnodiging ‘op naam’ is, draagt bij aan het resultaat, zo is duidelijk geworden. Daarnaast zijn een grondige en intensieve voorbereiding, en veel inspanning, commitment en een professionele aanpak door de organiserende partij belangrijke voorwaarden voor succes. In die zin lijken de lessen erg op die uit de Burgertoppen. Dat geldt ook voor de derde les: ervoor zorgen dat er vervolgens daadwerkelijk uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van dit soort processen valt niet mee.

‘Tenderregeling’ (verordening subsidies vrijwilligersactiviteiten welzijn en zorg 2017)

De verordening subsidies vrijwilligersactiviteiten welzijn en zorg 2017 heeft een lange en complexe voorgeschiedenis, waar hier niet nader op wordt ingegaan. Onderdeel van het beleid, dat al sinds 2015 van kracht is, is een regeling voor het aanvragen van flexibele subsidies, gericht op projectmatige en incidentele activiteiten. Deze flexibele subsidies, die een uitkomst waren van het hierboven beschreven Dialoogproces vrijwilligerssubsidies, zijn grotendeels in de vorm van thematische tenderrondes beschikbaar gesteld.

In 2018 is de verordening en het beleid geëvalueerd, vanuit diverse perspectieven (zoals proces, tevredenheid vrijwilligersorganisaties, bijdrage aan gemeentelijke doelen) en via verschillende

⁶ In totaal hebben er vijf bijeenkomsten plaatsgevonden.

instrumenten. Op basis van de diverse stukken worden diverse aanpassingen voorgesteld. Niet duidelijk is of het beleid als succesvol moet worden beschouwd volgens het college. In het kader van het onderzoek kan de meer precieze vraag worden gesteld in hoeverre het succesvol is vanuit het perspectief van burgerparticipatie. Het antwoord is niet eenduidig. Positief is dat nieuwe organisaties en initiatieven aan bod zijn gekomen; er is meer diversiteit ontstaan. Dat was ook de bedoeling van de flexibele subsidies. Wat ook goed heeft gewerkt zijn de gemeentelijke contactpersonen die als een soort accountmanager aan de toegekende initiatieven zijn gekoppeld. Minder positief zijn de bezwaren van een ingewikkelde aanvraagprocedure, trage besluitvorming, voorwaarden die niet aansluiten bij de praktijk en niet-transparante toekenning. De kwalificatie 'veelal praktische bezwaren'⁷ deel ik niet: het lijkt me een principiële kwestie, samenhangend met de wens tot sturing door de gemeente. Die blijkt uit diverse elementen van de regeling, zoals de nadruk op aansluiting bij gemeentelijke beleidsdoelen, en dat wringt met de behoefte aan ruimte bij initiatiefnemers.

Initiatieven armoedebestrijding (en breder)

Een bijzondere plek nemen de vele vrijwilligersorganisaties en -activiteiten in Maastricht op het brede terrein van armoedebestrijding in. Recente voorbeeld is AANzet, de Maastrichtse Alliantie tegen Armoede, bestaande uit een groep van mensen en organisaties, die op ad hoc basis een samenwerkingsverband gevormd hebben om armoede in Maastricht aan de orde te stellen. Andere voorbeelden die in belangrijke mate via social media werken, zijn Serve the City (onderdeel van de wereldwijde vrijwilligersbeweging met dezelfde naam die op een praktische manier liefdevol dienstbaar wil zijn voor mensen in nood) en Veur diech vaan ons allemaal (een online platform dat mensen van voedsel- of kledinghulp voorziet). Dit zijn slechts enkele van de vele initiatieven. Sommige initiatieven zijn breder dan armoedebestrijding. Voorbeelden zijn Quiet Community Maastricht (deelnetwerk waarin producten, diensten, verwennerij en talenten worden gedeeld én leden elkaar bij inloopdagen ontmoeten) en Match Maastricht (initiatiefnemer en bemiddelaar in de maatschappelijke betrokkenheid van studenten in Maastricht, gelinkt aan de UM).

De meeste van deze stichtingen, fondsen of initiatieven hebben betrekking op een specifieke doelgroep (bijvoorbeeld gezinnen met kinderen) of bestrijken een bepaald terrein waarop inwoners geholpen worden: boodschappen en eten, sociale activiteiten en uitjes, materiële zaken, hulpverlening bij administratie of schulden, financiële ondersteuning, etc.

Vanuit het perspectief van dit onderzoek is het interessant om naar deze initiatieven te kijken, want het betreft inwoners die elkaar ondersteunen, dat is vanuit het perspectief van de samenleving en de gemeente zeer gewenst. Deel van het succes is zonder twijfel dat het concrete hulp betreft aan mensen die deze nodig hebben (urgentie): dat spreekt de betrokken vrijwilligers en donoren ook in gevoelsmatige zin aan. De meeste van deze initiatieven en organisaties beginnen kleinschalig en zonder hulp van de gemeente. Vanuit de organisaties zelf of vanuit de gemeente ontstaat in de loop van de tijd vaak contact, omdat de organisaties ondersteuning zoeken of omdat hun activiteiten het gemeentelijk beleid raken. Dat betekent toch meer afstemming en overleg met de gemeente, en ondanks het feit dat daar behoefte aan is, past dat in sommige opzichten niet helemaal bij de bedoeling van deze burgerinitiatieven.

⁷ Effectmeting Movisie 2018, p.15.

Sportvereniging RKHSV en SMILE

Voetbalvereniging RKHSV uit Heughem is op het sportpark in Maastricht Zuid-Oost al enkele jaren actief bezig met samenwerking met de andere sportverenigingen op het sportpark, met allerlei maatschappelijke organisatie in en buiten Maastricht en met buurtbewoners. Afgelopen jaar zijn met hulp van een gemeentelijke subsidie (in het kader van een tenderregeling) allerlei activiteiten gestart onder de noemer van het project SMILE⁸: arbeidsmatige/sportieve dagbesteding voor cliënten van Maasveld (een instelling voor verstandelijke gehandicaptenzorg), en de ontwikkeling van een zgn. 'open club', met allerlei activiteiten voor de buurt (scholen, instellingen, inwoners). Uiteindelijke doel is dat het sportpark een centrale buurtfunctie krijgt in Maastricht Zuid-Oost.

Randvoorwaardelijk voor de actieve instelling van RKHSV is zonder meer het nieuwe sportcomplex in sportpark Zuid-Oost, dat er sinds 2018 ligt, met name dankzij de gemeente. Zo'n accommodatie maakt het gemakkelijker om leden en vrijwilligers te activeren. RKHSV heeft op dat vlak overigens lange ervaring, en heeft in het algemeen weinig moeite om vrijwilligers te vinden. Een succesfactor is, als je het vergelijkt met andere initiatieven die vrijwilligers nodig hebben, natuurlijk de verenigingsstructuur, het gemeenschapsgevoel in een lokale voetbalvereniging en de bijbehorende fysieke ontmoetingsplek: mensen vinden elkaar in de activiteit voetbal, zelf of van hun kinderen, en treffen elkaar op het veld en op de club, en dat is een belangrijke gemeenschappelijke factor. Vandaaruit is het gemakkelijker mensen te bereiken, en in de vereniging mensen te vinden die bereid zijn om méér te doen. En natuurlijk zijn enkele actieve trekkers nodig, die oog hebben voor de maatschappelijke mogelijkheden van de club en de accommodatie.

⁸ Waarbij de afkorting SMILE staat voor: Sport Meet Integration Lifestyle Enjoy.

3. Tot slot

In dit rapport is verslag gedaan van een beknopte maar gerichte inventarisatie van succeselementen ofwel 'gouden sleutels' in bestaande of afgeronde projecten gericht op burgerparticipatie in Maastricht.

Zijn er wel algemeen geldende 'gouden sleutels', was een vraag die door diverse gesprekspartners werd gesteld. Als je de succeselementen probeert los te koppelen van de concrete projecten en initiatieven, worden het dan niet al gauw clichés en open deuren? In deze slotparagraaf wil ik toch de belangrijkste succesfactoren op een rijtje zetten, maar er wel aan toevoegen: verlies de context van de specifieke projecten en initiatieven niet uit het oog. Dat gezegd hebbend kom ik tot de volgende opsomming:

- Een concreet, voor inwoners relevant of zelfs urgent onderwerp is nodig voor succes: alleen als mensen zich bij het onderwerp betrokken voelen ('waarom moet ik mij hier druk om maken?'), willen ze in voldoende mate en in (enigszins) diverse samenstelling deelnemen. Dat geldt voor eenmalige participatie, maar ook voor meer structurele vormen, zoals vrijwilligerswerk.
- Ook voor de gemeente geldt dat (beleefde) urgentie kan bijdragen aan het succes van participatie: als draagvlak hard nodig is, of als er een probleem is waarvoor inwoners of maatschappelijke partners een oplossing voorhanden hebben, dan is er (in de organisatie en bij het bestuur) vaak meer ruimte voor experimenteren.
- Om (tijdens kortlopende trajecten) een divers gezelschap van deelnemers te krijgen dat de participatie waardevoller maakt, is loting een goed middel. Maar het is niet genoeg:), een persoonlijke benadering, zoals bijvoorbeeld een uitnodiging 'op naam' en een huis-aan-huis-benadering, is ook nodig om mensen over de streep te trekken.
- Verwachtingenmanagement bij de deelnemers is van groot belang: mogen mensen meedenken, of invloed uitoefenen? Dat is een belangrijk verschil. Er kunnen ook andere motieven voor het betrekken van inwoners zijn. Wat het ook is, wees vooraf duidelijk hierover naar mensen.
- Als initiatiefnemer (gemeente) moet je heel duidelijk weten wat je doel is met de participatie, en wat je van inwoners wilt en verwacht: wil je de kwaliteit van het beleid vergroten, of het draagvlak voor het beleid? Of wil je zelfs naar de 3e generatie burgerparticipatie toe, en daadwerkelijk ruimte bieden voor initiatieven van inwoners? Dat is dus iets anders dan verwachtingenmanagement, want afhankelijk van het antwoord moet je je aanpak kiezen.
- Als je vooraf bepaalt wat je doel is, neem dan ook de follow-up mee: bepaal wie er na afloop met de uitkomsten van het participatietraject aan de slag moet gaan, en zorg dat dit ook met tempo gebeurt. Hierbij hoort ook systematische feedback en communicatie naar de deelnemers: wat is er met hun input gebeurd?
- Voorbereiding en begeleiding van een burgerparticipatietraject is hard werken, en vergt aanzienlijke inspanningen. Professionele ondersteuning door mensen 'die er verstand van hebben', kan daarin zeker helpen. Maar het vergt sowieso ook capaciteit en commitment van de initiatiefnemer, veelal de ambtelijke organisatie. En om die reden is ook bestuurlijke steun onontbeerlijk.

- Net als geldt voor eenmalige trajecten is ook voor het structureel betrekken van mensen (bijvoorbeeld als vrijwilliger) veel inspanning vereist, onder meer door stevig beleid voor werving, selectie en begeleiding.
- Initiatieven om inwoners te activeren die georganiseerd worden in de context van een bestaande vereniging of gemeenschap, hebben meer kans van slagen. Hetzelfde geldt als deze initiatieven plaatsvinden vanuit een voor (buurt)bewoners bekende en vertrouwde fysieke ontmoetingsplek.
- Uit ervaring weten we dat initiatieven van inwoners vanuit hun leefwereld soms stuklopen op de systeemwereld van een ambtelijke organisatie. Als in de wijze van organiseren rekening wordt gehouden met deze botsing, is er meer kans van slagen. Geef levensvatbare burgerinitiatieven daarom een contactambtenaar met een mandaat en enige doorzettingsmacht. En kies daarvoor mensen die in staat zijn zowel naar binnen als naar buiten toe zaken in beweging te krijgen, mensen die goed zijn in de rol van aanspreekpunt, ambassadeur en 'grenswerker'.
- In het verlengde van het voorgaande zou een gemeente die daadwerkelijk burgerinitiatieven verwelkomt, misschien moeten investeren in een toegangspunt voor 'losse' burgerinitiatieven, dat wil zeggen plannen en ideeën die niet passen bij een specifiek loket of in een specifieke (subsidie)regeling.

Veel van de bovengenoemde succesfactoren en – elementen zijn op één of andere manier ook terug te vinden in de bestaande handreikingen en rapporten op het gebied van burgerparticipatie (zie Bijlage 3). De meerwaarde van dit onderzoek is echter dat het laat zien dat in de concrete context van onze eigen stad op diverse plekken mooie resultaten zijn behaald en bruikbare lessen zijn geleerd voor wat betreft de betrokkenheid van burgers. Door er gebruik van te maken en verder te bouwen, kan vooruitgang worden geboekt, ten behoeve van een bloeiende stad met vitale buurten waarin inwoners, professionals en gemeente naar tevredenheid samenwerken.

Bijlage 1 Lijst van gesprekspartners

Gesprekken gevoerd in week 2 en 3 (2019):

1. Heleen van Binsbergen (Humanitas)
2. Sven Cimmermans (gemeente Maastricht)
3. Laurie Claessens (telefonisch) (RKHSV)
4. Petra Debets (Trajekt)
5. Marcel van Dijk (gemeente Maastricht)
6. Judith Goossens en Danny Jutten (griffie gemeente Maastricht)
7. Klasien Horstman (telefonisch) (hoogleraar Filosofie van de Publieke Gezondheidszorg UM)
8. Lea Kessels (telefonisch) (gemeente Maastricht)
9. Marlise Korsten (gemeenteraadslid Maastricht)
10. Rik Lebouille (gemeente Maastricht)
11. Emmanuel Merkus (Jongerenraad gemeente Maastricht)
12. Peter van Minderhout en Jack van Gelooven (buurtnetwerken)
13. Cindy Muijtjens (gemeente Maastricht)
14. Wim Ortjes en Peter Debets (gemeente Maastricht)
15. Tim van Wanroij (gemeente Maastricht)
16. Karin Weusten en Albert Albers (gemeente Maastricht)

Bijlage 2 Leden begeleidingsgroep

Albert Albers (gemeente Maastricht)

Heleen van Binsbergen (Humanitas)

Mat Brüll (gemeenteraadslid Maastricht)

Peter Debets (gemeente Maastricht)

Bennie van Est (gemeenteraadslid Maastricht)

Jack van Gelooven (buurtnetwerk Mariaberg)

Peter van Minderhout (buurtnetwerk Campagne)

John Olders (buurtnetwerk Caberg)

Maren Slangen (gemeenteraadslid Maastricht)

Karin Weusten (gemeente Maastricht)

Bijlage 3 Relevante publicaties over burgerparticipatie

Handreikingen

- Blom, R., G. Bosdriesz, J. van der Heijden, J. van Zuylen en K. Schamp (2010). *Help. Een burgerinitiatief*. In: *Werkboek: Omgaan met burgerinitiatieven* (met uitleg, informatie en te nemen stappen). Uitgave van het ministerie van BZK, Den Haag.
- Democratic Challenge (2018). *Democratisch zakboekje*. Zie: <https://democratischzakboekje.nl/wp-content/uploads/2017/11/DC-Moleskine-compleet.pdf>
- Denters, B., E. Tonkens, I. Verhoeven en J. Bakker (2013). *ACTIE-instrument*. Uitgave van Platform31, Den Haag. (ACTIE: Animo – Contacten – Toerusting – Inbedding – Empathie)
- Engbersen, R., en P. Rensen (2014). *Help mij het zelf te doen. Een pleidooi voor methodisch werken aan actief burgerschap*. Utrecht/Den Haag: Platform31/Movisie.
- Gemeente Utrecht. (2011). *Menukaart wijkraadpleging. Voorbeelden van onderzoeksmethoden*. Zie: https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/Informatie_voor_wijkraden/Menukaart_20wijkraadpleging_20_28juli_202011_29_1_1_.pdf
- Hofman, J. (2011). *Nederland op weg naar de burgerbegroting*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Kenniscentrum Wetgeving en Juridische Zaken (2016). *Handreiking Right to Challenge*. Zie: https://www.kcwj.nl/sites/default/files/handreiking_right_to_challenge_24_oktober_2016.pdf
- Krieken, K.H.J. van der (2017). *Handreiking lokale referenda. Tips voor de organisatie en inrichting*. Den Haag: Lokale Democratie.
- Movisie (2018). *Buitenste binnen*. Inspirerend magazine over samenspel gemeente en inwoners. Utrecht.
- Movisie (2018). *Keuzewijzer e-tools. 10 tips, 21 e-tools en 15 praktijkvoorbeelden*. Utrecht.
- Movisie (2015). *Leidraad burgerbetrokkenheid*. Utrecht.
- Movisie (2011). *Methodebeschrijving Kan wél!*. Utrecht.
- ProDemos (datum onbekend). *Afwegingskader burgerparticipatie bij beleid*.
- Pröpfer, I. (2009). *Afwegingskader voor de vormgeving van interactief beleid*.
- Raad voor het openbaar bestuur (2005). *Burgers betrekken: een handleiding voor burgerparticipatie*. Den Haag.
- Rathenau Instituut (2017). *Online meebeslissen. Lessen uit onderzoek naar digitale burgerparticipatie voor het Europees Parlement*. Den Haag.
- Stipdonk, V. van (2017). *Eerste hulp bij overheidsparticipatie. Overzicht met aandachtspunten voor het werken met inwonersinitiatieven*. Uitgave van Lokale Democratie in Actie.

VVSG. (2009). *Coproduceren*. Zie:
<http://www.vvsg.be/veiligheid/gemeentelijkveiligheidsbeleid/Documents/Coproduceren.pdf>

Overige participatiemodellen

Asset-Based Community Development (ABCD-methodiek)

Burgerparticipatieladder (Meebeslissen – Coproduceren – Adviseren – Raadplegen – Informeren)

Burgerschaps- en betrokkenheidsstijlen (Motivaction)

CLEAR-model (Can do – Like to – Enabled to – Asked to – Responded to)

Zelfanalyse meervoudige democratie (Startgesprek - Foto - Analyse - Bewegen - Verankeren)

Typologie actieve burgers van T. van de Wijdeven (2012). *Doe-democratie. Over actief burgerschap in de stadswijken*. Delft: Eburon Uitgeverij.

Overige relevante boeken, rapporten en andere publicaties

Berg, M. van den, en V. van Stipdonk (2017). *Hoe dan?! De gemeenteraad in de meervoudige democratie*. Democratic Challenge.

Boogaard, G. en A. Michels (red.). *G1000. Ervaringen met burgertoppen*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Buuren, M.W. van (2018). *Uitnodigend besturen. Het organiseren van ruimte voor initiatief*. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Commissie Toekomstgericht lokaal bestuur. (2016). *Op weg naar meervoudige democratie*. Den Haag.

Denters, B., E. Tonkens, I. Verhoeven en J. Bakker (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform31.

Dinjens, M. (2010). *Burgerparticipatie in de lokale politiek. Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie*. Den Haag: ProDemos.

Graaf, L.J. de (2007). *Gedragen beleid. Een bestuurskundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht*. Delft: Eburon Uitgeverij.

Houwelingen, P. van (2014). *Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: SCP.

Kuiper, W. en K. Sok (2016). Nieuwe vormen vereisen competenties en investeringen van gemeenten en burgers. In: *Sociaal Bestek*, 78(3), 10-11.

Leyenaar, M. H. (2009). *De burger aan zet. Burgerforum: theorie en praktijk*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Leyenaar, M. H., en R. Nehmelman (2017). Een moderne democratie. In: *Binnenlands Bestuur*, 20 maart 2017, pp. 30-32.

Necker van Naem (2013). *Dorps- en wijkraden in Nederland*. Den Haag: Ministerie van BZK.

- Ostaaijen, J.J.C. van (2018). *Tussen eerste overheid en tweederangsdemocratie. Het functioneren van de lokale democratie in Nederland*. Den Haag: Boom.
- Oude Vrielink, M. & I. Verhoeven (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. In: *Beleid en Maatschappij*, 38(4), 377– 387.
- Peters, K., V. van Stipdonk en P. Castenmiller (2014). *Verkenning van lokale democratie in Nederland*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Raad voor het Openbaar bestuur (2012). *Loslaten in vertrouwen*. Den Haag.
- Spierings, A.-M. en F. den Brak (2016). *Geffen begroten... een terugblik op de eerste burgerbegroting van Oss*. Den Haag: Lokale Democratie.
- Tonkens, E.H. (2009). Burgerparticipatie en burgerinitiatief. In: E.H. Tonkens (red.). *Tussen onderschatten en overvragen. Actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk*. Amsterdam: SUN.
- Van Reybrouck, D. (2014). *Tegen verkiezingen*. Amsterdam.
- Wijdeven, T. van de (2012). *Doe-democratie. Over actief burgerschap in de stadswijken*. Delft: Eburon Uitgeverij.
- WRR (2012). *Vertrouwen in burgers*. Den Haag/Amsterdam.